

Michaud-Quantin, Pierre: *Sommes de ca-suistique et manuels de confession au moyen âge (XII—XVI siècles)*. Louvain, 1962. Nauwelaerts. 124 p. (Analecta Mediaevalia Namurcensia, 13.)

Középkori irodalmunk nagyobbik hányada kizárólag hazai literatúránk szempont-jából érdemel figyelmet. Az európai horizontú tematikát hordozó művek jelentős részében ugyanis alig, vagy legfeljebb a variánsérték fokáig van eredetiség, a többieket pedig eszmei és művészi igénytelenségük teszi viszonylagos értékűvé. De ha ez igaz is, mindebből nem következhethet olyan sommás ítélet, mintha a középkori magyar irodalom nem rendelkezne értékekkel, vagy éppenséggel mellőzhető lenne világirodalmi áttekinté-seknél.

Michaud-Quantin könyve jó példája annak, hogy a nemzetközi összefüggések fényében mennyire mássá, érthetőbbé és értékelhetőbbé válhat egy-egy magányosnak tűnő író- és tudóseyéniség alakja és munkás-sága. A dalmáciai születésű magister Paulus Hungarus, ismertebb nevén Magyar Pál mes-ter élettrajzi adatai, műveinek listája főleg Toldy Ferenc (*Újabb adalékok a régibb ma-gyar irodalomtörténethez*. Pest, 1871.), Pierre Mandonnet (*La Summa de poenitentia magistri Pauli presbyteri Sancti Nicolai*. Paris, 1937.) és Bánfi Florio (*Paolo Dalmata detto Ongaro*. Arch. Stor. per la Dalmazia, 1939.) kutatásai nyomán eddig sem voltak ismeretlenek, a szerzőnek azonban ezúttal nem is ezek gyara-pítása, hanem más volt a feladata: a Bologná-ban professzorkodó jogtudóst behelyezni a közép-kor világába, kijelölni egyetemi elő-adásaiból kerekedett munkájának (*Summa de poenitentia*. Bologna, 1220.) helyét a műfaj európai rokonságában.

Michaud-Quantin ezt a feladatát nem végezte el rosszul: igaz, hogy rendkívül elna-gyolt, de tárgyi tévedésektől mentes élettrajzi vázlat után (nála még Szinyei is alaposabb, VIII. 300—301. h.), könyve módszerére jel-lemzően, inkább leíró, mint elemző ismerteté-sét adja Magyar Pál művének. Erdemi méltatásáról természetesen szó sincs, utalásai azon-ban szükségességük és dokumentálansá-guk ellenére is valószínűnek és elgondolko-ztatónak látszanak. E tekintetben főleg azokat a célzásokat kell kiemelnünk, amelyek az elődök és kortársak, Alain de Lille, Robert de Flamborough és Thomas de Chabham felemlít-ésével lényegében a *Summa* forrásvidéké-nek határvonalait vonják meg.

Michaud-Quantin azonban sokkal to-vább juthatott volna következtetéseiben, ha nem elégszik meg a disszertációkra emlékez-tető céltitűzésekkel: a tartalmi leírással, a szelektált élettrajzi és bibliográfiai források precíz kivonatolásával és felsorakoztatásával.

Könyvének szerkezeti merevségét is elkerül-hette volna, ha nem ragaszkodik mindenáron a sablonos felépítéshez (a főfejezeten belül minden egyes író önálló alfejezetet alkot, amely élettrajzi és művet vagy műveket ismer-tető egységekre oszlik).

Igy, ebben a formában, történeti igény-nyel megírt tanulmány helyett inkább vala-miféle lexikon benyomását kelti. Sajnos, ő sem tudott mentes maradni a külföldi szerzők álta-lános hibájától: magyar íróról ír, de témájá-nak magyar nyelvű szakirodalmáról mit sem tud. Ezúttal ugyan jó kalauza volt, (ez azon-ban azzal magyarázható, hogy Bánfi Florio cikke olaszul jelent meg), de Fehér Mátyásnak, Bánfi utáni tanulmányát már nem ismeri (*Magyarországi Pál O. P. Summa de peniten-tia-ja 1220-1221*. Regnum 1942/43. 274-293.).

Pierre Michaud-Quantin új filológiai ered-ményeket nélkülöző könyvének a látszat elle-nére is van némi haszna a magyar irodalom-történetírás számára: az európai összefüggé-sek lehető teljes feltárásával hozzásegít min-ket a terület gyors és megbízható áttekintésé-hez, hogy aztán a kérdés mélyrehatóbb és sok-oldalúbb ismerete alapján az eddiginél na-gyobb biztonsággal határozhassuk meg Ma-gyar Pál tudományos munkásságának helyét és jelentőségét.

V. Kovács Sándor

Kroó György: Bartók Béla színpadi művei. Bp. 1962. Zeneműkiadó V. 296 l.

Kroó György könyve elmélyült, alapos, sokoldalú elemzése Bartók Béla három színpadi művének, a *Kékszakállú herceg várának*, a *Fából faragott királyfinak* és *A csodálatos mandarin*nak. Nem zenetudományi és zene-esztétikai szempontból hívjuk fel rá ezúttal a figyelmet, hanem irodalomtörténeti vonat-kozásai miatt; bár zenei elemzése is példa-mutatón érzékenyek, finomak, érettek; s egyes formai elemzések, motívum-kutatások, a szerkezet és dallam összefüggése, a sajátos *zenei dramaturgia* érvényesülésének kérdései az irodalomtudományi munka elemzése szá-mára sem lesznek nélkülözhetők; s a színpadi (irodalmi) dramaturgia terén is különösen szép példái az elmélyült, mű-közel elemzés-nek.

Bartók mindhárom színpadi művével kora magyar — s ezen keresztül európai — iro-dalmába kapcsolódik. A két Balázs Béla-szöveg, s az egy Lengyel Menyhért-vázlat mintegy a Nyugat mozgalom második hul-lámának terméke — s jellemző produktuma az évek európai irodalmi áramlatainak is. Kroó György elmélyülten, helyesen elemzi a szövegek könyvek problémáit; szerencsésen ta-pintja ki, hogy mi bennük a korhoz kötött,

s mi az író mélyebb mondanivalója; rendkívül szellemesen mutat rá mindig arra, hogyan haladta meg Bartók a szövegíróit, hogyan csiszolta le műve a szecessziós-stílusromantikus díszeket, s hogyan szövegezik meg legigazibb, kínzó emberi problémái, mely mondanivalója. Szép-beleérző elemzések sorozatán keresztül mutatja ki Kroó György, hogy az első mű „magányos művész” problémájából, a művész szerelem-kereséséből hogyan lesz a Mandarinban már átfogó kérdésfeltevés: a kor kuszának tűnő társadalmában jó és rossz harca, az emberség, a humánus küzdelme a nagyság kibontakozásáért. A Szerelem, a Művész, a Természet motívumainak felbukkanása a szöveggönyvekben, átváltozása, továbbfejlődése Bartóknál — Kroó György elemzéseinek sikerült részei.

Egyetlen ponton éreztük volna még inkább továbbfejleszthetőnek — irodalomtörténeti szempontból — fejtegetéseit: a Balázs Bélánál s Lengyel Menyhértnél felbukkanó problémák, motívumok nemcsak a magyar irodalom közegéből magyarázhatók (Kroó György, helyesen, többször utal Adyra), hanem bele vanna ágyazva egy európai irodalmi — s még tágabban szellemi — áramlatba. A magányos művész, s hódító férfi problémája éppúgy, mint az „asszonyi alacsonyrendűség”, az emberi nagyság keresése, a Művész-problematika, a természet szerepe mindmegannyi ismert eleme a kor irodalmának, közgondolkodásának — Nietzsche-től Hofmannsthalig, Wildetől Maeterlinckig, Stefan George-tól Rimbaud-ig. S ugyanígy a díszletezés is: a mesemotívumok, a kelta mondák, az egzotikus kolorit, a színpad, mint a bábszínház, a kor (s főleg a későszimbolizmus) általános jellemzői. Két első művével *irodalmilag* tehát a 19. század végi európai áramlataihoz kapcsolódik Bartók; míg a *Mandarin* — irodalmilag — már jellegzetesen 20. századi tematika; a Nagyváros, a Szerelem, mint megváltás, — a Halál és Élet harca — a koraexpresszionizmushoz kapcsolja. (Vizsgálандó volna egyébként egyszer, honnan, milyen egyéni indítékokból vagy irodalmi élményekből ered Bartóknál a Nagyváros mitikus rém volta.)

Igaz: mindezek a motívumok Balázs Bélánál módosulva, a kor magyar irodalmának törekvéseibe ágyazva jelentkeznek, — habár éppen Balázs Béla az, aki első korszakában a leginkább szerepjátszó, tudatos, eltökélt intellektuális, ő hajtja végre leghatározottabb elszánással a befelé fordulást, az Én-re való koncentrációt, a lélek belső tájaira való menekülést, — nagy művészi érzékkel, de olykor eltökélt-tudatosan a Nyugat körébe tartozó fiatalok közül. Még egy időbe telik, míg díszletei és jól megtanult eszközei mögül igazi mély mondanivalója is kihalatlanszik.

Mindezek a megjegyzések nem érintik Kroó könyvének érdemét, hiszen az irodalomtörténet maga sem írta meg a Balázs Béláról szóló monográfiát — s egyelőre mi tanulhatunk az ő elemzéseiből, észrevételeiből.

Hadd tegyük hozzá: Kroó György könyvének zenei vonatkozású elemzéseiből is nem egy irodalomtörténet, vagy irodalomelmélet jellegű tanulságra figyelhetünk fel: a Bartók népiességének jellegéről, a népzene jelleg értelmezéséről, a népdal felhasználásának módjairól, a műveiben előforduló idézetekről; a forma és jelentés viszonyáról mondtak általános tanulságokat is rejtenek.

Szabolcsi Miklós

Honti János: Válogatott tanulmányok. Szerkesztette és az előszót írta: Ortutay Gyula. A zárójegyzeteket írta: Dömötör Tekla. Bp. 1962. Akadémiai K. 354 l.

E tanulmánykötet megjelenése ráirányítja a figyelmet egy sokáig méltánytalanul elhallgatott életműre, melynek tanulmányozása nélkülözhetetlen mindazok számára, akik a művészi tevékenységnek a nyelv segítségével megvalósuló formáival, a tágabb értelemben vett irodalommal foglalkoznak. Tágabb értelemben, mert Honti legkedvesebb műfaját, a népmesét is irodalomnak, műnek tekintti, ha nem is feledkezik meg arról, hogy más a létezési formája, mint az írott irodalomé. A népmeséről szól a kötet két legnagyobb tanulmánya, *A mese világa* (melyet érthetetlen módon megcsonkítva, zárófejezete híján közöltek) és *Az ismeretlen népmese*. A mese lényegét nem anyagában, alkotó elemeiben kereste (hiszen ugyanabból az epikus anyagból alakulhat egészen más szemléletű mű is), hanem azt vizsgálta, milyen emberi állásfoglalás hogyan érvényesül benne a világgal szemben. Tartalom és forma, műfaj és szerkezet vizsgálata révén kutatta tehát a népmesének mint műnek végső jelentését, egyúttal arra is figyelve, hogy hol helyezkedik el a népmese az epikus hagyományok nagy birodalmában. Ennek köszönhetőek azok a hallatlanul árnyalt különbségtevések egyfelől a mese műfaján belül (tündérmesék, tréfás mesék, állatmesék és legenda-mesék), másfelől a mese és a többi hagyományozott epikai műfaj (legenda, népmonda, eposz, ballada stb.) viszonylatában. (*Mese és legenda, Epikus néphagyomány, Megjegyzések a népmondáról* stb.) Hiba lenne eredményeit néhány mondatban összegezni, hiszen maga Honti elvileg ellene volt bármiféle definíciós kísérletnek és termékenyebbnek tartotta, ha a műfajokat sikerül egy bizonyos szemléleti körbe utalni. Nem meghatározta tehát, hanem körülhatárolta, jellemezte e műfajokat,